

SANAYİCİLERİN DOĞA KORUMA ALGISI: BANDIRMALI SANAYİCİLER VE KUŞ CENNETİ MİLLİ PARKI ÖRNEĞİ

Industrialists' Perception of Conservation: The Example of Industrialists of Bandırma and Kuş

Cenneti National Park

Yılmaz ARI

Balıkesir Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü, Doç. Dr.

Ferhat ARSLAN

Sındırgı Lisesi, Coğrafya Öğretmeni

Sanayicilerin
Doğa koruma

12

ÖZ

Problem Durumu: Kuş Cenneti Milli Parkı (KCMP) barındırdığı kuş türleri ve ekosistem işlevleri nedeniyle eşsiz bir doğa parçasıdır. Milli parkta son yıllarda kirliliğin artması birçok kişi tarafından tamamen sahadaki sanayi tesislerine bağlanmış ve çevreye gereken önemi vermediği gerekçesiyle sahadaki sanayiciler sürekli olarak suçlanmıştır. Literatürde bu suçlamaların haklılığını test etmiş bir araştırmaya rastlanmamıştır.

Araştırmanın Amacı: Bu çalışma sanayicilerin kendilerine yöneltilen bu suçlamalar ve KCMP ile ilgili görüşlerini yansıtmayı amaçlamıştır. Acaba sanayiciler doğa koruma programlarını nasıl algılamaktadırlar? Kendilerine yöneltilen suçlamalara verdikleri cevaplar nelerdir? Sanayiciler gerçekten doğaya karşı duyarsız mıdır? Acaba milli parkı korumak için uygulanan programlar sanayicilere bazı özel zorluklar çıkarmakta mıdır?

Yöntem: Çalışma sırasında sanayicilerle ve sanayicileri temsil eden sivil toplum kuruluşlarıyla açık uçlu sorular kullanılarak görüşmeler yapılmış ve elde edilen bulgular mevcut literatür ışığında değerlendirilmiştir. Araştırmada saha çalışması temel metodoloji olarak kullanılmış ve alanda 1 yılı aşkın süre ile değişik zamanlarda saha çalışmaları yapılmıştır.

Bulgular ve Sonuçlar: Çalışma sonunda sanayicilerin, duyarlı olmalarına rağmen bir dizi etken dolayısı ile çevresel yatırımlarda isteksiz davrandıkları tespit edilmiştir. Diğer faktörleri bir kanara bırakarak sanayicileri suçlu ilan etmek doğru bir yaklaşım değildir. Ancak sanayicilerin de bu bakış açısından hareketle kirletici unsur olarak kendi dışındaki sektörleri, kurumları, idari ve sosyal süreçleri sorumlu tutmaları ve dikkatleri onların üzerine çekmelerinin haklılık payı yoktur. Sanayicilerin kendilerini de sorunun bir parçası olarak görmesi daha sürdürülebilir bir gelişme için anahtar olabilir.

Öneriler: Çalışma ile sahadaki sanayicilere ön yargı ile yaklaşmadan koruma için yapılan planlamalarda sanayicilerin de görüşlerinin alınması ve çevreyi koruyan sanayicilere çeşitli teşvikler verilmesinin KCMP ve sürdürülebilir kalkınma hedefleri için daha faydalı olacağı düşünülmektedir.

Anahtar kelimeler: Kuş Cenneti Milli Parkı, Bandırma, sürdürülebilir kalkınma, sanayileşme, doğa koruma.

ABSTRACT

The Problem: Kuş Cenneti National Park is a unique environment because of the species it supports and because of its functions in the ecosystem. However, there has been pollution and deterioration in the park lately and industrialists in Bandırma were blamed for the degradation. There has been a gap in the conservation literature as no single study has dealt with the issue previously.

Purpose of the Study: Therefore, this study is an attempt to evaluate the blames and illuminate the perception of industrialists on national park and on nature protection in general. How have industrialists perceive nature protection programs? What are their answers for the blames? Are they really insensitive to nature protection? What are some of the difficulties they face in an environment that has vital habitat for wild life?

Methodology: To answer these questions a fieldwork was conducted in the area, some industrialists and representatives of Non-Governmental Organizations (NGOs) were asked to express their opinion. Fieldwork is used as main methodology and field observations have been done in the area in a period extending over a year.

Findings and Results: The study showed that despite their awareness for environmental pollution and degradation a number of obstacles prevent them from making investments that are environment friendly. It will be an incomplete approach to blame the all problems of the national park on industrialists. However, likewise it would be wrong for industrialists to take advantage of this view and blame on other institutions, sectors, social and administrative processes. This approach might be a key concept for a more sustainable development.

Recommendations: The industrialists should be approached without prejudice and the ones who are willing to pay for the environment should be subsidized. Conservation planning should be done in a more participatory way and industrialists should involve in the planning processes.

Key Words: Kuş Cenneti National Park, Bandırma, sustainable development, industrialization, nature protection.

1. GİRİŞ: AMAÇ, SORUN VE YÖNTEM

Bu çalışmanın konusu Bandırma sanayicilerin Kuş Cenneti Milli Parkı'ndaki (KCMP) kirliliği nasıl algıladıklarını ortaya koymaktır. KCMP Türkiye'nin hatta dünyanın en önemli sulak alan ekosistemlerinden birisi olmasına rağmen aynı zamanda en fazla kirlenmiş olanlarından birisidir. Bu kirliliğin en önemli sorumlusunun Bandırma'da konuşlanmış sanayi tesisleri olduğu önceki literatür ve ilgili kişiler tarafından ifade edilmiştir. Bu çalışma, sanayicilerin kirlilik konusuna yaklaşımlarını sürdürülebilir kalkınma ilkeleri doğrultusunda analiz etmeyi hedeflemektedir. Bu yapılırken önceki literatürün aksine KCMP'de son 50 yılda yaşananlara sanayici perspektifinden bakılmış ve bu süreçte onların ikilemelerine özel bir vurgu yapılmıştır.

Türkiye'nin ilk milli parklarından birisi olarak 1959 yılında kurulan KCMP, Balıkesir ili Bandırma, Manyas ve Gönen ilçeleri sınırları içindeki Manyas Gölü'nün

Bandırma, özellikle 1970'ten sonra, büyük bir sanayileşme sürecine girmiş ve ekonomik bir çekim merkezi olmuştur. Bu durumda Bandırma'nın Marmara Bölgesi'nde yüklemboşaltma kapasitesi açısından önemli bir limana sahip olması, sahaya demiryolu ve karayolu ile kolayca ulaşılması ve İstanbul'a yakınlığı gibi özellikleri etkili olmuştur. Sanayileşmenin yoğunluk kazandığı 1985'ten sonra, Bandırma'nın nüfusu 100.000'e kadar çıkmış ve Türkiye'nin pek çok yerinden sahaya göçler olmuştur.

Bir kamu kuruluşu olan Etibor Bor ve Asit A.Ş. ile özel kesime ait Bağfaş Gübre Fabrikaları A.Ş., Banvit Tavukçuluk ve Şeker Piliç gibi büyük firmaların burada yer alması Bandırma'daki sanayileşme sürecini hızlandırmıştır. Balıkesir-Bandırma karayolunun Manyas Gölü'nün hemen doğusundan geçmesi nedeniyle Bandırma'daki sanayi tesislerinin büyük bölümü Manyas Gölü ve KCMP yakınlarında kurulmuştur.

Parkla ilgili şimdiye kadar yapılan akademik çalışmaların büyük bir kısmında KCMP'nin sorunlarına büyük ölçüde sanayicilerin neden olduğu belirtilmiş (Aydın, 1996; Gürpınar, 1989); ancak sanayicilerin bu konudaki sorunlarını yansıtan herhangi bir akademik çalışma yapılmamıştır. Acaba sanayiciler bütün bu suçlamalara karşı ne söylemektedirler? KCMP'nin sorunlarında kendi paylarının ne olduğunu düşünmektedirler? KCMP onlar için ne ifade etmektedir? Söylendiği gibi Bandırmalı sanayiciler çevre konusunda duyarsız mıdır? Eğer bu doğru değilse ve bu sanayiciler sürdürülebilir kalkınma için bir takım önlemler alıyorsa bunlar nelerdir? Bu süreçte onların yaşadığı zorluklar nelerdir? Bu zorluklar nasıl aşılabılır? Bu çalışma bu soruları cevaplamayı hedeflemektedir.

Bu araştırma sorularını cevaplamak için Bandırma'da, Balıkesir-Bandırma karayolu çevresindeki sanayi bölgesinde ve Kuş Cenneti Milli Parkı'nda saha çalışması yapılmıştır. Saha çalışmalarında sanayicilerle ve sanayicileri temsil eden sivil toplum kuruluşlarıyla açık uçlu sorular kullanılarak mülakatlar yapılmıştır. Görüşülen sanayicilerin seçiminde özellikle sahada ekonomi ve istihdam açısından önemli olan, çevreyi kirlettiği iddiasıyla eleştirilen ya da bu nedenle ceza verilmiş olan ve bulunduğu sektörü en iyi temsil ettiğine inanılanlar dikkate alınmıştır. Çalışmada tüm sektörlerden en az birer sanayici ile görüşülerek her sektördeki firmaların konu hakkındaki görüşleri alınmaya çalışılmıştır. Bu sektörler arasında gıda (maya ve yağ), maden (mermer, bor), makine, gübre ve hayvancılık (kümes hayvancılığı) yer almaktadır. Ayrıca kamuya ait sanayi faaliyetlerini temsilen yörelin önde gelen kamu kuruluşlarından Etibor A.Ş. yetkilileri ile de görüşülmüştür.

Mülakatlar sırasındaki en önemli güçlük, çoğu sanayicinin görüşme yapmaktan kaçınmış ya da düşüncelerini tam olarak açıklamaktan çekinmiş olmasıdır. Bazı sanayiciler ise, isimlerinin açıkça çalışmada belirtilmemesi şartıyla

görüşlerini bildirmiştir. Bu nedenle çalışma içerisinde bu kişilerin isimleri belirtilmemiş, bunun yerine "bir sanayici, bir yetkili" gibi nitelemeler kullanılmıştır. Ancak gerçek isimler, araştırmacılar da gizli kalmak kaydı ile kaydedilmişlerdir.

1.1 İlgili Literatürün Eleştirel Değerlendirmesi

Kuş Cenneti Milli Parkı çok eskiden beri bilinen bir alan olduğu için burayla ilgili çok sayıda çalışma yapılmıştır. Hatta Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nde buradaki

kuş varlığına dikkat çekmiş ve gölde çeşitli balıkların varlığından bahsetmiştir (Çelebi, 1658). Alanın yaban hayatı ile ilgili değeri 1930'larm sonunda Alman zoolog Kurt Kosswig'in İstanbul Üniversitesi Hidro-Biyoloji Enstitüsündeki görevi sırasında buraya yaptığı çok sayıdaki ziyaret sonunda ortaya çıkmıştır. Kosswig ve o dönem araştırmacıları daha çok alanın yaban hayatı için önemi ve biyolojik çeşitliliği üzerinde durmuştur (Kosswig, 1950, 1951, 1968; Lea, 1968). Kosswig alanın milli park olarak ilan edilmesi için özel bir çaba sarf etmiş ve amacına 1959 yılında ulaşmıştır.

1980'li yıllarda alanla ilgili çalışmalar daha çok gölün ekosistem özellikleri, kuş ve balık popülasyonu üzerinde yoğunlaşmıştır. Bu çalışmalar alandaki biyolojik çeşitliliği ayrıntıları ile ortaya koymuş ve alanın uluslararası öneme sahip sulak alan olduğu fark edilerek yönetim planı oluşturulmasına yönelik çalışmalar başlatılmıştır (Balık, 1989). 1990'lara gelindiğinde ise alanın aşırı derecede kirletildiği fark edilerek çalışmalar kirlenme çeşitlerine ve kirletici kaynaklara odaklanmıştır (Hacettepe Üniversitesi Raporu [HÜR], 1997). Aynı zamanda Bandırma Belediyesi 1985'lerden başlayarak Çevre Bakanlığı ile beraber düzenli olarak Bandırma Kuş Cenneti Festivali kapsamında Kuş Cenneti Milli Parkı Sempozyumları düzenleyemeye başlamış, bu sempozyumlarda 1986'dan 1990'a kadar çok sayıda bildiri sunulmuş ve alandaki her türlü kirliliğe ve sorunlara bu bildirimlerde değinilmiştir (Çevre Bakanlığı [ÇB], 1987, 1988, 1989, 1990). Ancak kirliliği önleme konusunda başlangıçtaki iyimser havaya rağmen önemli bir başarı sağlanamamış ve sempozyumların bilimsel içeriği gittikçe magazinleşmiştir. Gölün kirlenmesinde en önemli sebep olarak gösterilen sanayiciler bu sempozyumların hiçbirinde yer almamakta, onların görüşlerini ve düşüncelerini ifade edecek bir temsilci bulunmamaktadır.

2000'li yıllara gelindiğinde bir yandan yönetim planı oluşturma çabaları Avrupa Birliği desteği ile devam etmiş (Türkiye Çevre Vakfı [TÇV], 2001) bir yandan da alanda doğa koruma uygulamalarının yerel boyutu ve yerel halka olan etkileri araştırılmıştır (An, 2003a; An, 2003b).

Kuş Cenneti Milli Parkı'nı kirleten nedenler önceki literatürde ayrıntılı olarak tartışılmış konu ile ilgili kesimler kendi hazırladıkları çalışmalarda diğer kesimleri daha önemli kirleticiler olarak görmüşlerdir. Bunlardan Devlet Su İşleri (DSİ)

hazırladığı raporda kirlilik nedenini tamamen sanayiciler olarak göstermektedir (Devlet Su İşleri [DSİ], 1997). Bandırma sanayiciler ise kendi raporlarında öncelikle DSİ'yi sonra da çiftçileri asıl kirleticiler olarak göstermektedir. Çiftçilere göre ise asıl kirleticiler sanayiciler olup (An, 2001), kendilerinin sebep olduğu kirlilik onlanıkiyle karşılaştırıldığında çok küçük boyuttadır. Doğa korumacılar sanayicileri en önemli kirleticiler olarak görürken (Balıkesir İl Çevre Müdürlüğü, 1996; Çevre Bakanlığı [ÇB], 1995; Yarar ve Magnin 1997); akademisyenler ise kirliliği tek bir kaynağa bağlamamakta, kirlilikte bütün bu paydaşların rolü olduğunu ancak sanayi kökenli kirlenmenin daha ön plana çıktığını düşünmektedir.

Araştırma konusu temel olarak çevre-kalkınma ilişkisi, sürdürülebilir kalkınma ve doğa koruma ile ilgilidir. Bu konular aslında özellikle 1980'lerden sonra Türkiye'de hem akademisyenler hem de STK'lar tarafından yoğun bir şekilde tartışılmıştır (Akat, 1986; Alper, 1998; Fisunoğlu, 1989). İlgili literatür genel olarak sürdürülebilir kalkınma kavramının farklı algılamaları, kavramın muğlaklığı ve uygulanmasının zorluklarını ele almış (Tuncer, 1998; Uslu, 1991), uygulanabilmesi için yerel kullanıcıların da koruma sürecine katılımının şart olduğunu vurgulamıştır. Dolayısıyla bu çalışmalar, arıtma tesislerinde kullanmak amacıyla gölden su almaları ya da atıklarını dereler aracılığıyla göle göndermeleri gibi nedenlerle yerel kullanıcılardan olan sanayicilerin de planlama sürecine katılımını zorunlu görmektedir (Keating, 1993; Türkiye Çevre Vakfı [TÇV], 1987, 1989, 1996, 1998, 2001).

Türkiye'deki çevre-kalkınma ilişkisini etkileyen en önemli unsurlardan birisi de Türkiye'nin çevre politikasıdır. Türkiye'nin bir dönem sanayileşmeye bir dönem çevre korumaya önem vermesinden dolayı hala tutarlı bir çevre politikasının olmaması çevre korumada önemli bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır (Egelili, 1996; Keten, 1999).

Sanayicilerin çevre korumaya bakışlarını anlamak ve onlara yüklenen sorumlulukları tartışmak amacıyla Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu (TİSK) tarafından çeşitli tarihlerde yapılan seminerlere birçok sanayici ve bürokrat katılmıştır. Bu seminerde sanayiciler çevre koruma ile ilgili sorunlarını belirtmekte ve çözüm önerilerini sunmaktadırlar. Bu seminerlerde varılan ortak sonuç çevre koruma amacıyla sanayicilerden yapılması istenen belge ve teçhizatların sanayiciye artı bir yük getirdiğidir (TİSK, 2001,2002).

Bandırma'daki sanayicilerin bu konudaki görüşlerini ele alan akademik bir çalışma bulunmamakta yalnızca Bandırma Sanayi ve İşadamları Derneği'nin (BANSİAD) hazırlamış olduğu "Bandırma'nın Sorunları" isimli raporda bu ikileme yer verilmektedir. Bu raporda sanayiyi geliştirmek için yapılan teşviklerin yerini çevre cezalarının aldığı belirtilmekte, bir örnek verilerek, Manyas Gölü çevresindeki

Sanayicilere göre çiftçiler bilinçsizce gübre ve tarım ilacı kullanmaktadırlar. Salur köyünde yaşayan ve mandıracılıkla uğraşan Sefer Sezgin bu durumu şu şekilde açıklamaktadır:

BAÜ
SBD
17(1)

19

Bugün bizim köyde bir kişinin kullandığı gübre ve ilacın toplamı 35-40 yıl önce tüm köylünün kullandığının toplamına eşittir. Sadece bu köyde bir kamyon dolusu ilaç getirenler var. Avrupa Birliği (AB) tarımda yaprak gübresini kullanırken biz hala AB'nin yasakladığı gübreyi kullanmaya devam ediyoruz. Çiftçiler bilinçsizlikten dolayı ne kadar çok ilaç ve gübre kullanırsa o kadar çok ürün alacağını sanıyorlar. Bazı köylüler o kadar çok ilaç atıyor ki, bırakın kuşları köylünün kendisi bile zehirlenmektedir. Dolayısıyla bu miktardaki ilaçtan kuşların etkilenmemesi imkansızdır.

İşletme yetkililerine göre, köylüler toprağın hangi tür bitki besin maddesine ne oranda ihtiyacı olduğunu bilmeden önüne gelen ilacı toprağa atmakta, bu da yağmur sularıyla göle taşınarak göldeki ötrofikasyon seviyesinin artmasına neden olmaktadır. Devletin bu konuda köylülere yardımcı olmadığını söyleyen bir işletmeciye göre, İlçe Tarım Müdürlüğü'nde çalışan memurlar köylülere "senin toprağın şuna, seninkinin buna ihtiyacı var" diyerek herhangi bir yönlendirmede bulunmamaktadır. Ona göre, köylülerin de memurlardan böyle bir talebi olmamakta; çünkü çiftçilere önüne gelen ilacı ve gübreyi toprağa atmak daha kolay gelmektedir.

Göl çevresindeki bazı köylerde evsel atıklar için arıtmalar bulunmakta; ancak işletmecilere göre köylüler bu arıtmaları elektrik parası ödememek için çalıştırmamaktadırlar. Göl var olduğundan beri oradaki köylülerin evsel ve hayvansal atıklarını göle verdiklerini söyleyen Sefer Sezgin, 6 bin nüfuslu Manyas ilçe merkezinin kanalizasyonunun arıtılmaksızın Kocaçay aracılığıyla göle verildiğini belirtmektedir. Ona göre denetime gelen memurlar yazın pislikten siyah olan bu derelerle ilgilenmemekte sadece sanayicilerle uğraşmaktadırlar.

Köylülerin gölden su çekmek için kullandıkları su motorlarının kirlilikte rol oynadığını ifade eden Sezgin, yazın sadece Salur köyünde 200 civarında, gölün güney yakasında ise toplam 1000'e yakın su motorunun çalıştığını söylemektedir. Bir su motorunun günde 20 litre mazot yaktığını belirten bu işletmeciye göre, su motorlarından çıkan yağlar hemen orada göle atılmakta ve yenisiyle değiştirilmektedir. Oranlama yapıldığı zaman çok büyük miktarda yanık yağın ortaya çıkacağını söyleyen Sezgin, denetime gelenlerin bu konuda hiçbir şey yapmadıklarını ifade etmektedir.

Kocaman Balıkçılık'tan bir yetkili, Bereketli köyüne ait su ürünleri kooperatif **binasını kurbağa işlemek için 10 yıllığına kiraladıklarını**; ancak tüm önlemleri almalarına rağmen hem gölü kirlettikleri hem de kooperatif binasının ötrofikasyon, bitki besin tuzlarının göle normalden fazla girmesi nedeniyle göldeki alglerin aşırı artışı ifade eder.

ekolojik etkilenme bölgesi içinde olduğu gerekçesiyle kendileri uflfaalrJSlerine izin verilmediğini ifade etmektedir. 1967'den beri kooperatif binasının orada olduğunu ve faaliyette bulunduğunu buna rağmen kapatılmadığını söyleyen bu yetkili, kendilerinin kooperatif binasını kiraladıklarından sonra binanın kapatılma nedenini anlayamadıklarını belirtmektedir.

2.2. Tavukhaneler

işletme yetkilileri özellikle Edincik civarındaki ve göl çevresindeki tavukhanelerin göle çok büyük zararı olduğunu düşünmektedirler. Onlara göre, çok yakıcı asit özelliği olan tavuk gübrelerinin rastgele ortalığa bırakılması ya da doğrudan derelere atılması gölün kirlenmesine neden olmaktadır. Bandırma Belediyesi'nin Edincik'teki tavukhaneler için ortak bir arıtma tesisi planı olduğunu; ancak bunun gerçekleştirilemediğini söyleyen sanayiciler, gölün kirliliğinde büyük payı olan tavukhanelerin suçunun kendilerine yüklenmesinden rahatsız olduklarını ifade etmektedirler.

Banvit ve Şekerpiliç yetkililerine göre, gölün kirlenmesindeki en büyük pay yumurta tavukçuluğu yapan tavukhanelerdir. Broylar (etlik) tavukçuluğu ile yumurta tavukçuluğunun birbirinden çok farklı sektörler olduğunu söyleyen Banvit'ten bir yetkili, kendilerinin broylar tavukçuluğu yaptıklarını belirterek yumurta tavukçuluğunun çevreyi kirletme açısından daha riskli olduğunu söylemektedir. Bu kişi Edincik tarafında birçok tavukhanenin olduğunu, bunların hiçbirinde arıtmanın (hatta arıtma mecburiyetinin) olmadığını belirterek tavukhaneleri temizlemek için kullanılan suların doğrudan göle verildiğini ifade etmektedir. Bu tavukhanelerden çıkan gübrelerin gelişigüzel bir şekilde çevreye bırakıldığını, bunun da yağmur sularıyla göle karıştığını söyleyen bu yetkiliye göre devlet görevlileri, küçük firma olmaları nedeniyle bu tavukhanelere hiçbir ceza vermemektedirler.

2.3. Devlet Su İşleri (DSİ)

Sanayicilere göre gölün ekolojik dengesinin bozulmasındaki bir başka etken ise DSİ'dir. DSİ tarafından tarım alanlarının taşkınlardan korunması için göl etrafına 1992 yılında setler yapılmış, ardından göl çıkışı olan Karadere üzerinde Ergili ve Karadere regülatörleri yapılarak göl çıkışı kontrol altına alınmıştır. BANSİAD (1999, s. 14) raporunda "DSİ'nin gölü Karacabey ovasının sulamasında bir baraj gibi kullandığı belirtilmiştir." Bu regülatörler nedeniyle kışın hektarlarca dönüm arazinin sular altında kaldığını, yazın da regülatör kapaklarının kapalı kalmasından dolayı kuşların yuva yaptığı ağaçların uzun süre su altında kaldığını ve bu yüzden çürüdüğünü ifade eden Yemtar Makine A.Ş. den İsmail Yemtar bu durumun sorumlusu olarak bile kendilerinin gösterildiğini söylemektedir.

2.4. Altıncı Ana Jet Üssü

Sanayiciler 6. Ana Jet Üssü'nün gölün kirleticilerinden birisi olduğunu belirtmektedirler. Onlara göre, 6. Ana Jet Üssü içinde bulunan 6 bin kişilik lojmanın kanalizasyonu, uçakların bakımında ve tamirinde kullanılan tüm yağ ve atıklar arıtmaksızın Sığırcı deresi vasıtasıyla doğrudan göle verilmektedir. Bununla birlikte üsse ait, gölün güney kıyılarındaki Kızıksa'daki atış poligonuna uçaklarla hemen hemen her gün atış talimi yapıldığını belirten sanayiciler, kuşların atılan bu mermi ve bomba seslerinden etkilenmemesinin imkansız olduğunu belirtmektedirler.³

2.5. Diğer Nedenler

Sanayicilere göre gölün kirlenmesinin sebeplerinden birisi de, Balya'daki işletilmeyen kurşun izabe tesislerinin ve maden ocaklarının yağmur sulan ve özellikle Kocaçay aracılığıyla göle ulaşan atıklarıdır. BANSİAD (1999) raporunda bu etken kirlenme nedenlerinden birisi olarak gösterilmekte ve göldeki balıklarda varolan kurşun mineralinin yüksekliği buna bağlanmaktadır.

Sanayiciler gölün kirlenmesinde Balya, İvrindi ve Kocaavşar'da kurulu olan on beşe yakın büyüklü-küçüklü mandıraların da etkili olduğunu düşünmektedirler. Şeker Piliç'ten Arzu İnan'a göre, bazı mandıralar çevreye çok zararı olan ve göle verilmesi yasak olan peynir altı suyunu arıtmaksızın doğrudan göle vermektedir.

İşletme yetkililerine göre gölün kirlenmesinde etkili olan bir diğer etken de Küçük Sanayi Sitesidir. Etibor'dan Özden İpekçi, site içerisinde 800 civarında işyeri olduğunu ve 2000 kişinin çalıştığını belirterek, bu sitenin tüm atıklarının Sığırcı deresiyle doğrudan göle verildiğini söylemektedir.

3. SANAYİCİLERE GÖRE ÇEVRE BOZULMASININ NEDENLERİ

Sahada büyük ve küçük ölçekli çok sayıda işletme bulunmaktadır. Büyük işletmelerden bir kamu kuruluşu olan Etibor ve özel kesime ait Bagfaş, Banvit, Şeker Piliç, Kocaman Balıkçılık, Mauri Maya firmaları ve Tamek-Kızıksa Şubesi; küçük işletmelerden ise Öztürkler Mermer, Yemtar, Kombakçı Pen ve Sezerler Mandıra bu işletmeleri temsil etmek üzere seçilmiş ve bunların yetkilileri ile görüşülmüştür. Bu görüşmelerde sanayiciler, sorunlara sebep olarak bir dizi ekonomik, sosyal ve yapısal neden ortaya koymuşlardır. Bunlar aşağıdaki gibi özetlenebilir.

3.1. Devletin Doğa Korumadaki Tutarsızlığı

İşletmelerin yetkilileri genel olarak milli parkın gerçek anlamda

³ 6. Ana Jet Üssü'nü birçok sanayicinin gölü kirlettiği gerekçesiyle suçlaması nedeniyle üs yetkililerinin de görüşleri alınmak için üsse gidilmiş; ancak hiçbir yetkili yüz yüze görüşmeyi kabul etmemiştir. Alınan bilgilere göre üs içerisinde lojmanlar için bir arıtma tesisi yapılması planlanmış; ancak ödenek olmadığı için çalışmalara başlanılamamıştır. Telefonla görüşme fırsatı bulabildiğimiz bir üs yetkilisi Kızıksa'daki atış poligonu hakkında kendilerine hiçbir şikayetin gelmediğini, kuşlara herhangi bir zararları olduğuna da inanmadığını belirtmiştir

ekolojik etkilenme bölgesi içinde olduğu gerekçesiyle kendilerinin mraaîyetlerine izin verilmediğini ifade etmektedir. 1967'den beri kooperatif binasının orada olduğunu ve faaliyette bulunduğunu buna rağmen kapatılmadığını söyleyen bu yetkili, kendilerinin kooperatif binasını kiradadıklarından sonra binanın kapatılma nedenini anlayamadıklarını belirtmektedir.

2.2. Tavukhaneler

işletme yetkilileri özellikle Edincik civarındaki ve göl çevresindeki tavukhanelerin göle çok büyük zarar olduğunu düşünmektedirler. Onlara göre, çok yakıcı asit özelliği olan tavuk gübrelerinin rastgele ortalığa bırakılması ya da doğrudan derelere atılması gölün kirlenmesine neden olmaktadır. Bandırma Belediyesi'nin Edincik'teki tavukhaneler için ortak bir arıtma tesisi planı olduğunu; ancak bunun gerçekleştirilemediğini söyleyen sanayiciler, gölün kirliliğinde büyük payı olan tavukhanelerin suçunun kendilerine yüklenmesinden rahatsız olduklarını ifade etmektedirler.

Banvit ve Şekerpiliç yetkililerine göre, gölün kirlenmesindeki en büyük pay yumurta tavukçuluğu yapan tavukhanelerdir. Broylar (etlik) tavukçuluğu ile yumurta tavukçuluğunun birbirinden çok farklı sektörler olduğunu söyleyen Banvit'ten bir yetkili, kendilerinin broylar tavukçuluğu yaptıklarını belirterek yumurta tavukçuluğunun çevreyi kirletme açısından daha riskli olduğunu söylemektedir. Bu kişi Edincik tarafında birçok tavukhanenin olduğunu, bunların hiçbirinde arıtmanın (hatta arıtma mecburiyetinin) olmadığını belirterek tavukhaneleri temizlemek için kullanılan suların doğrudan göle verildiğini ifade etmektedir. Bu tavukhanelerden çıkan gübrelerin gelişigüzel bir şekilde çevreye bırakıldığını, bunun da yağmur sularıyla göle karıştığını söyleyen bu yetkiliye göre devlet görevlileri, küçük firma olmaları nedeniyle bu tavukhanelere hiçbir ceza vermemektedirler.

2.3. Devlet Su İşleri (DSİ)

Sanayicilere göre gölün ekolojik dengesinin bozulmasındaki bir başka etken ise DSİ'dir. DSİ tarafından tarım alanlarının taşkınardan korunması için göl etrafına 1992 yılında setler yapılmış, ardından göl çıkışı olan Karadere üzerinde Ergili ve Karadere regülatörleri yapılarak göl çıkışı kontrol altına alınmıştır. BANSİAD (1999, s. 14) raporunda "DSİ'nin gölü Karacabey ovasının sulamasında bir baraj gibi kullandığı belirtilmiştir." Bu regülatörler nedeniyle kışın hektarlarca dönüm arazinin sular altında kaldığını, yazın da regülatör kapaklarının kapalı kalmasından dolayı kuşların yuva yaptığı ağaçların uzun süre su altında kaldığını ve bu yüzden çürüdüğünü ifade eden Yemtar Makine A.Ş. den İsmail Yemtar bu durumun sorumlusu olarak bile kendilerinin gösterildiğini söylemektedir.

2.4. Altıncı Ana Jet Üssü

Sanayiciler 6. Ana Jet Üssü'nün gölün kirleticilerinden birisi olduğunu belirtmektedirler. Onlara göre, 6. Ana Jet Üssü içinde bulunan 6 bin kişilik lojmanın kanalizasyonu, uçakların bakımında ve tamirinde kullanılan tüm yağ ve atıklar arıtmaksızın Sığırcı deresi vasıtasıyla doğrudan göle verilmektedir. Bununla birlikte üsse ait, gölün güney kıyılarındaki Kızıksa'daki atış poligonuna uçaklarla hemen hemen her gün atış talimi yapıldığını belirten sanayiciler, kuşların atılan bu mermi ve bomba seslerinden etkilenmemesinin imkansız olduğunu belirtmektedirler.³

2.5. Diğer Nedenler

Sanayicilere göre gölün kirlenmesinin sebeplerinden birisi de, Balya'daki işletilmeyen kurşun izabe tesislerinin ve maden ocaklarının yağmur sulan ve özellikle Kocaçay aracılığıyla göle ulaşan atıklarıdır. BANSİAD (1999) raporunda bu etken kirlenme nedenlerinden birisi olarak gösterilmekte ve göldeki balıklarda varolan kurşun mineralinin yüksekliği buna bağlanmaktadır.

Sanayiciler gölün kirlenmesinde Balya, İvrindi ve Kocaavşar'da kurulu olan on beşe yakın büyüklü-küçüklü mandıraların da etkili olduğunu düşünmektedirler. Şeker Piliç'ten Arzu İnan'a göre, bazı mandıralar çevreye çok zararı olan ve göle verilmesi yasak olan peynir altı suyunu arıtmaksızın doğrudan göle vermektedir.

İşletme yetkililerine göre gölün kirlenmesinde etkili olan bir diğer etken de Küçük Sanayi Sitesidir. Etibor'dan Özden İpekçi, site içerisinde 800 civarında işyeri olduğunu ve 2000 kişinin çalıştığını belirterek, bu sitenin tüm atıklarının Sığırcı deresiyle doğrudan göle verildiğini söylemektedir.

3. SANAYİCİLERE GÖRE ÇEVRE BOZULMASININ NEDENLERİ

Sahada büyük ve küçük ölçekli çok sayıda işletme bulunmaktadır. Büyük işletmelerden bir kamu kuruluşu olan Etibor ve özel kesime ait Bagfaş, Banvit, Şeker Piliç, Kocaman Balıkçılık, Mauri Maya firmaları ve Tamek-Kızıksa Şubesi; küçük işletmelerden ise Öztürkler Mermer, Yemtar, Kombakçı Pen ve Sezerler Mandıra bu işletmeleri temsil etmek üzere seçilmiş ve bunların yetkilileri ile görüşülmüştür. Bu görüşmelerde sanayiciler, sorunlara sebep olarak bir dizi ekonomik, sosyal ve yapısal neden ortaya koymuşlardır. Bunlar aşağıdaki gibi özetlenebilir.

3.1. Devletin Doğa Korumadaki Tutarsızlığı

İşletmelerin yetkilileri genel olarak milli parkın gerçek anlamda *'6. Ana Jet Üssü'nü birçok sanayicinin gölü kirlettiği gerekçesiyle suçlaması nedeniyle üs yetkililerinin de görüşleri alınmak için üsse gidilmiş; ancak hiçbir yetkili yüz yüze görüşmeyi kabul etmemiştir. Alınan bilgilere göre üs içerisinde lojmanlar için bir arıtma tesisi yapılması planlanmıştır; ancak ödenek olmadığı için çalışmalara başlanılamamıştır. Telefonla görüşme fırsatı bulabildiğimiz bir üs yetkilisi Kızıksa'daki atış poligonu hakkında kendilerine hiçbir şikayetin gelmediğini, kuşlara herhangi bir zararları olduğuna da inanmadığını belirtmiştir*

korunduğuna inanmamaktadırlar. Onlara göre buradaki koruma tamamen göstermelidir. Örneğin Bagfaş'tan İsmail Bektaş'a göre, sahada yapılan bu korumanın tek nedeni Avrupalılara şirin görünmektir. "Park 2-3 yıl öncesine kadar resmen lmekteydi" diyen bu kişi, AB'nin 2001'de askıya aldığı "A sınıfı diplomayı" geri alabilmek için devletin parkın korunmasına önem verdiğini; yoksa kimsenin parkı ya da doğayı düşünmediğini söylemektedir.

Banvit'ten bir yetkili, devletin burada uygulamaya çalıştığı koruma modelinin ne insanlara ne de doğaya hiçbir yararı olmayacağını belirtmektedir. Ona göre devlet yaptıklarından dolayı kendisi de ikileme düşmüş durumdadır. "Devletin 'kuşları mı koruyalım insanları mı doyuralım' ikilemi nedeniyle ne park korunabiliyor ne de sanayileşme sağlanabiliyor" diyen bu yetkiliye göre, devlet bazı dönemler sanayileşmeye ağırlık verirken, bazı dönemler de evre korumaya önem vermektedir.

Genel olarak sanayiciler milli parkın sanayicilere ve yerel halka doğa sevgisi verdiğine inanmamaktadır. Etibor'dan zden İpekçi, milli parkın kendisi için hiçbir Şey ifade etmediğini belirterek, milli parka gittiklerinde hiçbir Şey göremediklerini ve parkın yeterince tanıtılmadığını söylemektedir. Gelişmekte olan ülkelerde önemli olanın insanların karınlarının doyurulması olduğunu söyleyen bu kişiye göre "karnı a olan insan evre korumayı ya da kuşları düşünemez." Gelişmekte olan ülkelerde ağırlığın sanayileşmeden yana koyulması gerektiğini ifade eden İpekçi, ekonomisi iyi olduğu için gelişmiş ülkelerin evre korumaya daha çok önem verdiğini belirtmektedir.

şeker Piliç'ten Arzu İnan hiçbir sanayicinin parkın korunması gerektiğine inanmadığını belirtmektedir. Ona göre, sanayiciler koruma amaçlı yatırımlar yapmadan önce "kuşlar mı önemli yoksa insanlar mı?" diyerek yatırım yapmaktan kaçınmaktadırlar; ancak cezalar arttığı için yatımm yapmak zorunda kalan sanayiciler "madem o kadar para harcadık bari tam korunsun" diyerek arıtma tesisi yapmayanları eleştirmeye başlamışlardır.

3.2. Yetki Karmaşası

Mauri Maya'dan Eşref Alp'e göre, sahada bir yetki karmaşası bulunmakta ve herkes her işe karışmaktadır. Bölgede denetlemeden sorumlu  kurum vardır. Bunlar: İlçe Tarım Müdürlüğü, İlçe evre ve Orman Müdürlüğü ile Jandarmaya bağlı Doğal Hayatı Koruma Takımıdır (DHKT). Ona göre, bu üç kurumun birbirinin ne istediğinden, nasıl çalıştığından hiç haberleri bile yoktur. İlçe Tarım Müdürlüğü'nün istediği kirlilik değerı ile İlçe evre ve Orman Müdürlüğü'nün istediği kirlilik değerinin birbirinden farklı olduğunu söyleyen bu kişi, İlçe Tarım Müdürlüğü'nün neredeyse saf su isterken, İlçe evre ve Orman Müdürlüğü yetkililerinin sadece suyun rengine baktığını ifade etmektedir.

İl Tarım Müdürlüğü'nün evrecilikle ilgisi olmadığını söyleyen Eşref Alp, bu

kurumun çevreyle ilgili tüm yetkilerini İl Çevre ve Orman Müdürlüğü'ne devretmesi gerektiğini düşünmektedir. Sahada farklı kurumların birbirinin işine karıştığını belirten bir başka sanayici "herkesin 10 parmağında 10 marifet" diyerek bunların her konuda uzmanmış gibi davranması sonucunda ortaya garip bir yetki yumağının çıktığını belirtmektedir.

3.3. Bürokratik Engeller

Tüm sanayiciler için en büyük sorunlardan birisi de bürokratik engeller ya da bürokrasi sürecidir. Sanayicilere göre, bürokratik sorunların temelinde çevreyi koruma amacıyla kurulan Çevre Bakanlığının özümsemeden, gerekli alt yapıyla ve yeterli teknik bilgiyle donatılmadan kurulmuş olması yatmaktadır. Türkiye'de çevre korumanın başlı başına bir sorun olduğunu düşünen bir sanayiciye göre Çevre Bakanlığı tamamen siyasi amaçlı kurulmuş bir bakanlıktır.

Bürokrasi nedeniyle çok zaman kaybettiklerini belirten sanayiciler, bu durumun kendilerine bıkkınlık verdiğini belirtmektedirler. Bölgenin önde gelen sanayi kuruluşlarından olan bir firmanın yetkilisi, bürokrasi nedeniyle kaybettikleri zamanı başlarından geçen şu örnekle açıklamaktadır:

Yeni tesis yapmak için almak zorunda olduğumuz ÇED raporunu 4-5 ayda alabileceksen ancak 1,5 senede alabildik. Bunu da 1,5 sene boyunca Ankara'ya bizzat gidip işlerimizi takip etmemiz ve siyasi tanıdıklarımız vasıtasıyla yapabildik. Aksi takdirde bu raporu ancak 5 yılda alabilirdik.

3.4. Uygulamadaki Adaletsizlik

Sanayicilere göre mevzuatta bir kriter eksikliği bulunmaktadır. Buldukları bölgenin ekolojik öneminden Balıkesirli sanayicilere çevreyi korumak gibi bir yükümlülük getirildiğini belirten sanayiciler bu durumun haksız rekabete neden olduğunu söylemektedirler. Çünkü sanayiciler, yaptıkları arıtma tesisi gibi artı masraflarını ürünlerine yansıtmak zorunda kaldıklarını; ancak tesisi olmayan ya da arıtma yapma zorunluluğu bulunmayan firmaların ürünlerini daha ucuza sattıklarını ifade etmektedirler. Onlara göre böyle firmalarla aynı kulvarda yarışmak zorunda kalmak ve ürünlerinin fiyatlarının daha yüksek olması rekabet güçlerini zayıflatmaktadır.

Sanayiciler denetlemede bir standardın olmadığını ve bir keyfiliğin olduğunu düşünmektedirler. Denetlemenin, denetlemeyi yapan kişinin imtiyazına bırakıldığını belirten Bağfaş yetkililerinden İsmail Bektaş'a göre denetleyen kişi isterse ceza yazmakta istemezse yazmamaktadır. Özellikle küçük firmalara müsamahalı davranıldığını belirten bu kişiye göre, uygulamada büyük firma-küçük firma ayrımı yapılmaktadır. Bu sanayici, yetkililerin geldiklerinde "siz büyük firmasının üstesinden gelebilirsiniz" diyerek kendilerine daha kolay ceza kestiklerini ya da kamu yararına yapılacak herhangi bir etkinlik için kendilerinden maddi yardım istediklerini söylemektedir.

Onlara göre denetlemeyi yapanlar kuralları herkese aynı şekilde uygulamamakta; politik gücü ve lobisi güçlü olanlar ceza almaktan kurtulmaktadır. Çevreyi kirlettiğine inanılan belli başlı firmaların olduğunu söyleyen Şeker Piliç'ten Arzu İnan'a göre yetkililer sadece bu firmaları denetleyip küçük işletmelere dokunmamaktadır.

1993 'te çıkarılan ÇED mevzuatına göre bazı sektörlerdeki firmalar bir tesis^{va} rv ~ v- da ek bina yapacaklarında ÇED raporu olmak zorundadırlar. ÇED yönetmeliğinde belirtilen rapor alma sürecinin tam olarak uygulanmadığını belirten sanayicilere göre bazı firmalar 'ahbap-çavuş' ilişkisiyle bu raporu almaktadırlar. Bir sanayici bu konuyla ilgili kendisinin bizzat gördüğü ve bir firmanın ÇED raporunu nasıl aldığını şu şekilde ifade etmektedir.

Belediyeden inşaat ruhsatı alınabilmesi için ÇED raporunun onaylanmış olması gerekir. Ancak tanıdığım bir firma yetkilisi belediyeden bir şekilde ÇED raporunu almadan inşaat iznini aldı. Tesisin yarısından çoğunu yaptıktan sonra 'benim daha önce haberim yoktu' diyerek ÇED raporuna başvurdu ve bir şekilde ÇED raporunu da aldı.

Sahada kamu kesimine ait tek kuruluş Etibor Anonim Şirkettir. Boraks, Asitborik ve Sülfürik asit işleyen bu fabrika, bölge için olduğu kadar tüm Türkiye de için önem taşımaktadır. Bigadiç'te çıkarılan bor madenini işleyip Bandırma Limanı'ndan yurtiçine ve yurtdışına gönderen bu fabrika, kurulduğu yıl olan 1973'ten beri çevreyi kirletmesi nedeniyle sürekli eleştirilmiş ve cezalar almıştır. Bir kamu kuruluşu olarak Etibor'un bu konudaki görüşlerinin ne olduğu sorusunun cevabı aranmıştır. Firma yetkilileri, 10 yıl öncesine kadar yapılan eleştirilerin doğru olduğunu; ancak son yıllarda hem devletin hem de kendilerinin çevre olgusuna daha duyarlı yaklaşıklarını belirtmektedirler. Onlara göre bu süre zarfında gölü asıl kirletenler özel kesime ait kuruluşlardır. Etibor'dan görüşülen yetkililerden birisi bu durumu şu şekilde açıklamaktadır:

Yapacağımız tüm yeni tesisler için ya da tesislerde yapılacak bir değişiklikte Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) bizden 'Çevresel Etki Değerlendirme (ÇED) Raporu' istemektedir; aksi takdirde bu değişiklik için izin alamamaktayız. Örneğin 1997'de yapacağımız bir ek bina için ÇED raporu almadığımız için inşaat ruhsatı alamadık. Özel kesim sanayicileri ise ÇED raporunu ve inşaat ruhsatını tanıdıkları vasıtasıyla ya da siyasi güçleriyle çok kolay alabilmektedirler. Ancak kamu kesimi olarak bizim böyle bir alternatifimiz yok, her şeyi kurallara uygun bir şekilde yapmak zorundayız.

Yaptıkları arıtma tesislerini çalıştırmamalarının imkansız olduğunu aksi takdirde Devlet Planlama Teşkilatı'nın (DPT) "Madem çalıştırmayacağınız neden devleti zarara soktunuz?" diyerek kendilerine soruşturma açabileceğini söyleyen Etibor yetkilisi Özden İpekçi'ye göre, özel kesim sanayicileri isterlerse arıtmalarını çalıştırmayabilirler. Ona göre özel kesim sanayicileri giderlerini azaltmak için böyle bir riske girebilirler; ancak kamu firmalannm bundan bir kazancı olmadığı için kendileri böyle bir riske giremezler.

Özel kesim sanayicilerinin kendileri kadar çevreyi önemsemediklerini

söyleyen Özden İpekçi, devletin özellikle son yıllarda çevre koruma amaçlı yatırımlara öncelik tanıdığını belirtmektedir. Ona göre, özel kesim sanayicileri kar odaklı çalıştıkları için çevreyi düşünmemektedirler. Sözü edilen yetkili, devletin ve kendilerinin çevreye verdikleri önemin delili olarak, 76 milyon dolara tamamen AB normlarına uygun yapılan sülfürik asit fabrikasını ve 1995'te atıkları boşaltmak amacıyla deniz kenarına 6,5 milyon dolara yaptırdıkları barajı göstermektedir.

3.5. Sorumluluk Üstlenmede İsteksizlik

Bazı işletme yetkilileri göldeki kirlenmeden kimsenin pay sahibi olduğunu kabul etmediğini, herkesin birbirini suçladığını söylemektedirler. Örneğin; bir fabrika arıtmasını çalıştırmadığı için diğerinin de çalıştırmak istemediğini ya da birisi atıklarını arıtmadan deşarj yapınca "o veriyor ben neden vermeyeyim?" deyip diğerinin de aynı şekilde deşarj yaptığını belirtmektedirler. Eğer bir firma atıklarını arıtmadan deşarj etmek istiyorsa bunu bir şekilde yapabilmektedir.

Bir Banvit yetkilisine göre, bu durumun asıl nedeni denetim sırasında numunelerin deşarj noktasından değil de 50 m ilerisinden ve 24 saatlik bir zaman dilimine yayılmadan günde bir kere alınmasıdır. Ona göre bu nedenden dolayı, asıl kirlenmeyi ortaya çıkarılmadığı için kimse kirlilikte kendisinin de sorumluluğu olduğunu kabul etmemektedir.

3.6. Kapasiteyi Aşan Yükümlülük Talebi

Küçük işletmecilerin yetkilileri, devletin kendine has bir sanayici tanımı olmadığını düşünmektedirler. Onlara göre devlet, hammaddeyi mamul madde haline getiren her işletmeciye (küçük-büyük ayrımı yapmadan) sanayici gözüyle bakmakta ve alacaklarını da ona göre değerlendirmektedir. Kombakçı Pen sahibi Mehmet Kombakçı, devletin yeni fabrika kuran bir kişiye "sen sanayicisin, sanayicilerin bağlı olduğu tüm mevzuattan sen de sorumlusun" diye bir tebliğde bulunması gerektiğini belirtmektedir. Ona göre, çoğu küçük işletmeci farkında olmadan sanayici statüsüne girmekte; ancak bunların hiç biri ne yapmaları gerektiğini bilmediği için sürekli ceza ödemektedirler.

Küçük işletmeciler, devletin gücü olanla olmayanı, mevzuatı bilenle bilmeyeni aynı kefeye koyup aynı yükümlülük altına bırakmasından rahatsız olduklarını ifade etmektedirler. Mandıracılık sektöründe çalışan Sefer Sezgin, bu bölgede mandıracılık sektörüyle uğraşan 17 tane küçük işletme olduğunu; ancak devletin bu uygulaması yüzünden 15 yıl içinde %70'inin kapandığını söylemektedir. Kendisinin günde en fazla 1 ton atık verirken büyük mandıralardan sadece birisinin günde en az 35 ton atık verdiğini söyleyen Sezgin'e göre, küçük işletmeler büyük işletmeler kadar çevre kirliliğine neden olmamaktadır. Buna rağmen devletin büyük işletmelerden ne istiyorsa kendilerinden de aynısını istediğini belirten Sezgin, atıklarının az olması nedeniyle küçük işletmelerin çevreyi korumak için öncelikli tedbir almalarına gerek olmadığını ifade etmektedir.

4. SANAYİCİLERİN KENDİLERİNİ SORUMLU TEPKİSİ Ü GÖREN ANLAYIŞA

Sanayicilere yöneltilen suçlamaların başında sanayicilerin çevre korumaya gereken şekilde önem vermediği gelmektedir. Bu suçlamaya karşın sanayiciler, özellikle son yıllarda çevre duyarlılığı konusunda önemli gelişmeler olduğunu ve çoğu sanayicinin bilinçlendiğini belirtmektedirler. Özellikle cezaların artmasından ve halkta da bu konuda bir hassasiyetin oluşmaya başlamasından sonra sanayicilerin çevre korumaya daha da önem vermek zorunda kaldığını söyleyen Şeker Piliç'ten Arzu İnan, iş yeri sahibinin kendisine "çevreden dolayı ceza almayalım da ne istiyorsan yapalım" dediğini ifade etmektedir.

Sanayicilerin
Doğa Koruma

Bagfaş'tan İsmail Bektaş ise çevre korumaya gereken önemi göstermediklerine dair yapılan suçlamalar karşısında şu şekilde cevap vermektedir:

Aslında her ne yaparsak yapalım hep az gelişmiş bir ülke olmanın sıkıntılarını çekmekteyiz. Türkiye'de daha 3. kuşak sanayiciler faaliyette iken Avrupa'da 10. kuşak sanayicilerden bahsedilmektedir. Bu nedenle sanayiciler olarak eksiklerimizin olması normaldir. Sanayici - çevre arasındaki sorunların zamanla çözüleceğini düşünmekteyim. Ülke olarak herkesin ve sanayicilerin de çevre bilinci yavaş yavaş ama iyi yolda gelişmektedir. Bu nedenle çevre korumada sanayicileri 'duyarsız' olarak suçlamamak gerekir.

Kocaman Balıkçılık'tan bir yetkili ise son yıllarda hem kendi firmalarında hem de diğer büyük firmalarda çevre korumaya çok daha fazla duyarlılık gösterilmeye başlandığını söylemektedir. Ona göre büyük işletmelerde çevre mühendisi zorunluluğu olması nedeniyle sanayiciler de bazı şeylerin farkına varmaya başlamışlardır. Ayrıca AB ülkelerine ihracat yapmaları nedeniyle AB'nin kendilerinden CE, EMAS, ISO 9001 gibi belgeleri istediğini söyleyen bu kişi, özellikle ihracat yapan firmaların çevreye duyarsız kalmalarının mümkün olmadığını belirterek, aksi takdirde bu firmaların dünya çapında ticaret yapamayacaklarını ifade etmektedir.

Banvit'ten bir yetkili ise daha önceki senelerde çevreyi kirletmeleri nedeniyle birkaç kez ceza aldıklarını; ancak son yıllarda çevre denetiminde oto kontrole geçtiklerini belirterek ISO 14001 Çevre Yönetim Sistemi ile artık kendi kendilerini denetleyebildiklerini ifade etmektedir. Firmalarının ISO 14001 belgesi ile HACCP belgesi olan sayılı firmalardan olduğunu söyleyen bu yetkiliye göre, sanayiciler (özellikle ihracat yapanlar) çevre korumaya daha duyarlı olmak zorundadırlar.

Sanayicilere yöneltilen bir diğer suçlama ise işletmelerinde varolan arıtmalarını her zaman çalıştırmamalarıdır. Banvit, Şeker Piliç ve Kocaman Balıkçılık'tan görüşülen yetkililer ise arıtmalarını 24 saat çalıştırmak zorunda olduklarını söylemektedirler. Onlara göre, kullandıkları su çok fazla olduğu için arıtmalarını sürekli çalıştırıp deşarj yapmaları gerekir; aksi takdirde atıkları topladıkları havuzlar taşabilmektedir.

Sanayicilerin çıkan atıklarını gelişi güzel bir yere bıraktıkları ya da dereler vasıtasıyla göle gönderdikleri de yapılan suçlamalardan bir diğeridir. Etibor'dan bir yetkili, 1994'e kadar atıklarını göle verdiklerinin doğru olduğunu; ancak 1995'ten itibaren atıklarını deniz kenarına yaptıkları baraja gönderdiklerini söylemektedir. Sözü edilen barajın denizi kirlettiği hakkındaki suçlamalara ise bu yetkili "büyük bir afet olmadığı sürece (sel gibi) atıkların denize gitmesi, böyle bir şey olsa bile denize zarar vermesi imkansızdır; neticede atıklar tüm zararlı maddelerden arıtılarak baraja gönderilir." diyerek cevap vermektedir.

Bagfaş'tan bir yetkili ise atıklarını dışarıya vermeden kendi içlerinde hallettiklerini söylemektedir. Kendilerinde atık olarak sadece jipsin olduğunu söyleyen bu kişi, tek sorunlarının bu jipsi depolamayla ilgili olduğunu belirtmektedir. Orman hudutları içinde 420 bin m² bir maki sahasının kendilerine tahsis edildiğini ifade eden bu yetkili, on yıl boyunca çıkan jipsi buraya dökeceklerini, şimdilik bu sorunu çözdüklerini söylemektedir.

Banvit'ten bir yetkili broyler tavukçuluğu yaptıklarını belirterek broyler tavukçuluğunun çevreyi kirletme riskinin diğerine göre daha az olduğunu ifade etmektedir. Atık olarak kendilerinde sadece hayvanların iç organlarının, kanının ve ayaklarının olduğunu söyleyen bu kişi, tüm bunları dekantörden geçirip tavuklara yem katkısı olarak verdiklerini geri kalanını da susuzlaştırıp kompost gübresi haline getirdiklerini söylemektedir. Yönetmelikte bu kompostun tehlikeli atık kapsamında olmadığını söyleyen bir başka Banvit yetkilisi ise çıkan kompostun çiftçilere gübre olarak verildiğini ifade etmektedir. Her gün kendi arıtma laboratuvarlarında ölçümler yaptıklarını bu nedenle dereye verdikleri suda gölü kirletecek bir atık olmadığını söyleyen bu yetkiliye göre, olabilecek bir arıza dışında gölü kirletme riskleri bulunmamakta; hatta tesislerinden çıkan su çiftçilerin kullanabileceği kadar temiz olmaktadır.

Şeker Piliç'ten Arzu İnan ise tavukhanelerinden çıkan atıkların dereler aracılığıyla göle gönderilmesinin mümkün olmadığını belirterek, bu atıkların belirli alanlara biriktirilip gübre haline getirildiğini söylemektedir. Gübrelerin çoğunun da köylülere verildiğini söyleyen İnan'a göre, gübrelerin kokusu dışında çevreye bir zararları bulunmamaktadır.

Bagfaş'tan Mehmet Emin Uydan, devletin ve kamuoyunun bazı durumlarda sanayiciye de anlayış göstermesi gerektiğini söylemektedir. Sonuçta fabrikaların insan eliyle yapılan makinelerle çalıştığını söyleyen Uydan'a göre, makinelerde bozulmaların olması ve çevre değerlerini aşan oranlarda atıkların çıkarılması gibi durumların ortaya çıkması mümkün olabilmektedir. Ona göre, devletin hemen sanayiciye cezalar verip fabrikaları kapatması yanlıştır; çünkü hiçbir sanayicinin bir düğmeye basıp da koca fabrikanın üretimini durdurması mümkün değildir.

Sanayiciler gölün kirletilmesinden sadece kendilerinin sorumlu tutulmasından da rahatsızdırlar. Herhangi bir şeyin (özellikle kirlenmenin) tek bir nedeninin olamayacağını söyleyen bir sanayici, sadece sanayicilere yüklenilmesinin diğer kirleticilerin göz ardı edilmesine neden olacağını ifade etmektedir.

Sanayicilere yöneltilen bir başka suçlama ise, hiçbir sanayicinin şimdiye kadar yapılan çevre koruma amaçlı toplantılara katılmadığı yönündedir. Büyük Doğa Koruma sanayicilerden birisi bu suçlamaya şu şekilde cevap vermektedir: 28

Aslında Kuş Cenneti gibi korunan alanların planlanmasında sanayicilerin de katılması sağlanmalıdır. Ama bizde, devletin çoğu kurumu sanayiciye para kaynağı olarak bakmaktadır. Örneğin kamu kurumları herhangi bir faaliyet yapacaklarında önce bizden maddi yardım istemektedirler. Bu yüzden sanayiciler de bu tür toplantılara gitmek istemezler. Çünkü sanayicinin içinde 'bu tür toplantılara gider ve planlamalara dahil olursam benden yine para isteyecekler' düşüncesi bulunmaktadır.

Özellikle küçük işletmelere yapılan bir suçlama ise onların çevre koruma için gerekenleri büyük işletmeler kadar yapmadığı ve duyarsız davrandıklarıdır. Bu konuda, bir mandıra işletmecisi olan Sefer Sezgin, küçük işletmelerin büyük işletmeler kadar çevreye zarar vermediğini belirtmektedir. Ona göre, küçük mandıralar sadece toprakta organik madde fazlalığına neden olarak çevreye zarar verebilmekte, bu nedenle küçük mandıraların çevre koruma amacıyla büyük yatırımlar yapmalarına gerek kalmamaktadır. Sezgin ayrıca mandıra suyunun yağlı olması nedeniyle %100 lük bir arıtma yapılamayacağını; çünkü dünyada böyle bir sistemin olmadığını belirtmektedir.

Sanayicilere göre devlet kirliliği önlemede sistematik bir yaklaşım içerisinde değildir. 1992 yılında Çevre Bakanlığı, Milli Park'ı korumak amacıyla Sığırcı Deresi'ne atıklarını veren 22 işletme için ortak bir arıtma tesisi yaptırmış; ancak yapılan bu tesis faaliyete geçmemiştir. Bir Banvit yetkilisine göre bunun nedeni, tesisin sadece fiziksel arıtma yapması, dolayısı ile biyolojik ve kimyasal arıtma yapması gereken firmaların işine varamamasıdır. Ayrıca tesise atık su bağlantılarının yapılması ve işletilmesinin çevre kanununa göre sanayiciye ait olması da önemli bir neden olarak görülmektedir. BANSİAD Raporu'nda bu neden şu şekilde açıklanmaktadır:

Civardaki tüm kuruluşların bu tesise bağlanması istendi. Bu kuruluşların kimisi 3-4 km uzaklıktaydı ve sadece evsel atıkları vardı. Sadece 5-10 kişinin çalıştığı bir tesisin evsel atıkları için en uygun çözüm fosseptik olması gerekirken, bu kuruluşlardan 4 km boru döşeyip günde taş çatlasa çıkartabilecekleri 160 lt suyu pompalamaları istendi; hem de başkalarının arazisinden yada karayollarından geçerek.

Çevre Bakanlığı'nın yapmış olduğu bu tesis sanayicilere göre tamamen plansız ve göstermeliktir. Bir sanayicinin iddiasına göre tesis ihalesinin de tanıdık kişilere verilmesi, sanayicilerin bakanlığa güveninin yıkılmasına ve herkesin kendi arıtmasını kendisinin yapmasına neden olmuştur.

Gölü kirlettiği için yüklü miktarda ceza alan bir fabrikanın yetkilisi çevreyi

kirletmelerinin asıl nedeninin etraflarındaki fabrikaların aynı duyarlılıkla çevreyi korumamaları olduğunu söyleyerek bu durumu şu şekilde açıklamaktadır:

Biz arıtma yapmadan atığımızı deşarj yapmazken hemen dibimizdeki komşu firma hiçbir arıtma yapmadan deşarj yapmaktadır; ancak biz mimlenmiş olduğumuz için yetkililer kirletici olarak onları değil bizi görmektedirler. O zaman madem öyle biz de gerçekten kirletelim deyip arıtma yapmadan deşarj yaptık bu nedenle de ceza aldık.

"Çevre sadece benim değil, devlet korusun" diye düşünen sanayicilere karşı Bagfaş yetkilisi İsmail Bektaş "sanayicilerin, devlet bana destek olmuyor" diye çevreyi bir tarafa bırakmaması ve ne olursa olsun kendi üstüne düşeni yapması gerektiğini belirtmektedir. Ona göre, sanayicilerin çevre koruma amaçlı yaptığı tesis ya da faaliyetler genellikle göstermelik yapılmakta ve çoğu sanayici çevre konusunda gevşek davranmaktadır. Temiz bir çevrenin bedelinin olamayacağını söyleyen Bektaş, sanayicilerin de bazı durumlarda kendi menfaatlerinden ödün vermesi gerektiğini ifade etmektedir.

Şeker Piliç'ten Arzu İnan "Buradaki şirketlerin çoğu aile şirketi olduğu için devletin vereceği seminerlerin işe yarayacağını sanmıyorum" diyerek sanayicilerin çoğunun sadece kar düşündüğünü belirtmektedir. Sanayicilerin "Biz kriterleri, mevzuatı bilmiyoruz" diyerek devletin kendilerine seminerler vermesi gerektiğini belirtmesine karşılık bir Banvit yetkilisi, bir kişinin sanayici olmak istiyorsa kendisini yetiştirmek zorunda olduğunu belirterek devletin zaten gerekli seminerleri yaptığını söylemektedir. Sanayicilerin uymak zorunda olduğu mevzuatla ilgili aylık dergilerin de çıktığını söyleyen bu kişi, isteyen sanayicinin bu imkanları kullanarak kendisini yetiştirebileceğini ifade etmektedir.⁴

Etibor'dan bir yetkili, sanayicilerin "ben mevzuatı bilmiyorum" diye bir bahanesi olamayacağını söyleyerek her sanayicinin mevzuatı bilen bir çevre mühendisi istihdam etmesi gerektiğini belirtmektedir. "Bilinçli sanayici iyi yetişmiş çevre mühendisi istihdam etmeli" diyen Mauri Maya'dan Eşref Alp ise, sanayicilerin masraflarını azaltmak için çevre mühendisi istihdam etmediğini söyleyerek, çevre mühendisi barındırmayan sanayicilerin sorunlarını köklü bir biçimde çözemeyeceğini ifade etmektedir.

5. BULGULAR

Bu çalışmanın cevaplamaya çalıştığı temel soru sanayicilerin kirlilik konusunda kendilerine yöneltilen suçlamalar ve mevcut kirlilikteki payları

* Banvit yetkilisinin de belirttiği gibi devlet yetkilileri ve sanayicileri temsil eden sivil toplum kuruluşları, sanayicileri bilinçlendirmek için çeşitli zaman ve yerlerde seminerler yapmışlardır. Sanayicileri bu konuda bilinçlendirmek amacıyla düzenli olarak her ay çevre mevzuatı ile ilgili dergiler çıkmakta; ayrıca sanayicilerin çevre mevzuatı nedeniyle uyması gereken kuralları belirten İstanbul Sanayi Odası tarafından yayınlanmış bir de kitap bulunmaktadır (İstanbul Sanayi Odası: İstanbul, 1999., "Sanayiciler İçin Çevre El Kitabı."). Tüm bunlar göz önüne alındığına sanayicilerin sorumlu oldukları çevre mevzuatını öğrenmek için çok istekli olmadıkları ve mevzuatı bilmedikleri yönündeki yakınmalarında haklılık paylarının olmadığı anlaşılmaktadır.

hakkındaki düşüncelerinin ne olduğuydu. Sanayiciler çevresel degradasyonun sorumluluğunun kendilerine ait olmadığını belirterek, kirlilikte sadece sanayicilere yüklenilmesinin diğer kirleticilerin görmezden gelinmesine neden olduğunu düşünmektedirler. Ancak kendi hazırladıkları raporda kirletici kaynakları sayarken sanayi faaliyetlerini çok önemli bir kirletici olarak görmemeleri temel bir noksanlıktır. Halbuki kendileri dışındaki paydaşların kirleticiler listesinde sanayiciler hep ön plandadır.

Sanayicilerin
Doğa Koruma
30

Burada şunu da belirtmekte fayda vardır ki her ne kadar "sanayici" terimi ile genellikle bir şekilde sanayi üretimi yapan ve tarım ve hizmetler sektörü dışındakiler kastedilse de çevreye yaklaşımları ve sürdürülebilir kalkınma kavramına ilişkin tutumlarına bakılarak tek bir sanayici tipinden bahsetmek olanaksızdır. Bu konuda sanayicilerin yaklaşımları çok farklı olup, çevreye tamamen duyarsız olanlara rastlanmakla birlikte bir çoğunun çevre koruma duyarlılığı özellikle son yıllarda oldukça gelişmiştir.

Sahada yapılan incelemeler sanayicilerden başka kirleticilerin varlığını göstermiştir. Özellikle Manyas Gölü'nün etrafındaki yerleşmelerin evsel atıkları ve göl çevresindeki tarım topraklarında kullanılan ilaçların ve gübrelerin sahada büyük oranda kirlenmeye neden olduğu görülmektedir. Balya'da artık işletilmeyen kurşun izabe tesislerinden kalan artıkların, 6. Ana Jet Üssü'nün ve çevredeki küçük mandıraların da kirlilikte şüphesiz katkısı vardır.

Yine de unutulmamalıdır ki, evsel atıklar ile büyük bir asit ya da bor fabrikasından çıkan atığın göle etkisinin aynı olduğu düşünülemez. Bu nedenle sanayicilerin sorumluluk almaktan kaçmayıp, kirlilikteki paylarının diğer kirleticilere oranla daha fazla olduğunu kabul etmeleri hem Kuş Cenneti Milli Parkı'nın geleceği için hem de sürdürülebilir kalkınma hedefleri için önemli görülmektedir.

KCMP'nin sanayiciler için ne ifade ettiği sorusunun cevabı ise ne yazık ki ümit kırıcıdır. Milli Park'ın sanayiciler için çok şey ifade etmediği birçok sanayici tarafından dile getirilmiştir. Sahadaki sanayicilerin büyük kısmı yıllardır o bölgede olmalarına rağmen KCMP'na hiç gitmemişlerdir. Onlar için KCMP bazı dönemlerde birkaç göçmen kuşun geldiği, kendilerini sürekli yeni yatırımlar yapmak zorunda bırakan bir yerdir.

Araştırma göstermiştir ki, sahadaki sanayicilerin bazıları çevre ve doğa koruma konularında gereken hassasiyeti yeterince göstermemektedir. Sanayicilerin milyarlarca lira harcayarak yapmış oldukları arıtma gibi tesislerin birçoğu çevre ile ilgili kaygılardan ziyade kamuoyu ve yasaların baskısı sonucu yapılmıştır. Özellikle Türkiye'nin Avrupa Birliği (AB) ile entegrasyonu nedeniyle çevre mevzuatını AB mevzuatı ile uyumlu hale getirmesi ve uluslar arası ticarete çevre korumanın ön şart olmasından dolayı birçok firma arıtma yaptırmak zorunda kalmıştır.

Birçok firma arıtmalarını mecburiyetten yaptırduklarından dolayı arıtma tesislerini çalıştırmamak için fırsat kollamaktadırlar. Bunun için de elektrik faturasını mazeret olarak göstermektedirler. Arıtma tesisleri için ayrı bir elektrik tarifesi uygulandığı ve bu tarifenin normal tarifeden çok daha ucuz olduğu göz önüne alınırsa sanayicilerin bu konuda tutarlı olmadıkları ortaya çıkmaktadır.

Sanayicilerden bazıları, ekolojik anlamda önemli bir bölgede buldukları için çevre ile ilgili kanun ve yönetmeliklerin kendilerine titizlikle uygulandığını ama başka yerlerdeki benzer kuruluşlara uygulanmadığını belirterek kendilerine haksızlık yapıldığını iddia etmektedirler. Bu durum bazı sanayicilerin kötü örnekleri kullanarak çevre duyarlılığını geliştirmeye direndiklerinin bir kanıtıdır. Bu konudaki yasaların uygulanmasının her yerde zorlukları vardır ve bunu bahane ederek kendilerine uygulanmamasını istemenin hiç bir haklı tarafı yoktur.

Bazı sanayiciler ise arıtma tesislerini zorunda oldukları için değil gerçekten de çevreye duyarlı oldukları için yapmışlardır. Bu duyarlılıkta olan sanayicilerin sayısının artması ve çevreye duyarlı olan sanayicilerin daha da duyarlı hale getirilmesi amacıyla bu gibi sanayicilerin kamuoyu önünde ödüllendirilmesi ve çeşitli teşviklerle desteklenmesi gerekmektedir.

Sanayicilerin sürdürülebilir kalkınma hedefleri doğrultusunda ne yaptıkları sorusuna gelince, araştırma göstermiştir ki birçok sanayici sürdürülebilir kalkınma kavramından habersiz durumdadır. Özellikle küçük firmalar günü kurtarmaya çalışmakta ve mümkünse kaynakları, gelecek nesillerin hakkını da çok fazla düşünmeksizin kullanma eğilimindedir. Bu firmalar faaliyetleri için almaları gereken Çevresel Etki Değerlendirme (ÇED) Raporu gibi belgelerin alımının uzun ve pahalı olmasını bahane göstererek bu gibi raporların alımında siyasi yakınlıklarını kullanmaya çalışmaktadırlar.

Ancak belirtilmelidir ki ÇED gibi raporların alımı için en az 15 kurumun ve Ankara'da bulunan ÇED Genel Müdürlüğü'nün onayının alınmasının şart olması bu raporların alımını güçleştirmektedir. Hem bu durumdaki sanayicilerin çevre korumaya olan duyarlılıklarının arttırılması hem de çevre bilincinin geliştirilmesi amacıyla ÇED gibi raporların alımının daha kısa tutulması ve daha ucuza mal edilmesi gerekmektedir.

Siyasi baskılardan uzak kalmaları, daha disiplinli çalışmaları ve denetlemede daha adil davranmaları nedeniyle çevre denetimi için görevlendirilmiş olan Jandarma Doğa Koruma Takımı'nın saha için faydalı olduğu düşünülmektedir. İlk bakışta jandarmanın çevre koruma ile ilgisi olmadığı aklı gelebilir; ancak Türkiye'nin hem oturmuş bir çevre koruma ve denetleme anlayışının olmaması hem de rüşvet, adam kayırma gibi çağdaş anlayışta yeri olmayan davranışların devlet kurumlarında hala var olduğu inancı, jandarma gibi disiplinli çalışan kurumların doğa korumada faydalı

hakkındaki düşüncelerinin ne olduğuydu. Sanayiciler çevresel degradasyonun sorumluluğunun kendilerine ait olmadığını belirterek, kirlilikte sadece sanayicilere yüklenilmesinin diğer kirleticilerin görmezden gelinmesine neden olduğunu düşünmektedirler. Ancak kendi hazırladıkları raporda kirletici kaynakları sayarken sanayi faaliyetlerini çok önemli bir kirletici olarak görmemeleri temel bir noksanlıktır. Halbuki kendileri dışındaki paydaşların kirleticiler listesinde sanayiciler hep ön plandadır.

Sanayicilerin
Doğa Koruma
30

Burada şunu da belirtmekte fayda vardır ki her ne kadar "sanayici" terimi ile genellikle bir şekilde sanayi üretimi yapan ve tarım ve hizmetler sektörü dışındakiler kastedilse de çevreye yaklaşımları ve sürdürülebilir kalkınma kavramına ilişkin tutumlarına bakılarak tek bir sanayici tipinden bahsetmek olanaksızdır. Bu konuda sanayicilerin yaklaşımları çok farklı olup, çevreye tamamen duyarlı olanlara rastlanmakla birlikte bir çoğunun çevre koruma duyarlılığı özellikle son yıllarda oldukça gelişmiştir.

Sahada yapılan incelemeler sanayicilerden başka kirleticilerin varlığını göstermiştir. Özellikle Manyas Gölü'nün etrafındaki yerleşmelerin evsel atıkları ve göl çevresindeki tarım topraklarında kullanılan ilaçların ve gübrelerin sahada büyük oranda kirlenmeye neden olduğu görülmektedir. Balya'da artık işletilmeyen kurşun izabe tesislerinden kalan artıkların, 6. Ana Jet Üssü'nün ve çevredeki küçük mandıraların da kirlilikte şüphesiz katkısı vardır.

Yine de unutulmamalıdır ki, evsel atıklar ile büyük bir asit ya da bor fabrikasından çıkan atığın göle etkisinin aynı olduğu düşünülemez. Bu nedenle sanayicilerin sorumluluk almaktan kaçmayıp, kirlilikteki paylarının diğer kirleticilere oranla daha fazla olduğunu kabul etmeleri hem Kuş Cenneti Milli Parkı'nın geleceği için hem de sürdürülebilir kalkınma hedefleri için önemli görülmektedir.

KCMP'nin sanayiciler için ne ifade ettiği sorusunun cevabı ise ne yazık ki ümit kırıcıdır. Milli Park'ın sanayiciler için çok şey ifade etmediği birçok sanayici tarafından dile getirilmiştir. Sahadaki sanayicilerin büyük kısmı yıllardır o bölgede olmalarına rağmen KCMP'na hiç gitmemişlerdir. Onlar için KCMP bazı dönemlerde birkaç göçmen kuşun geldiği, kendilerini sürekli yeni yatırımlar yapmak zorunda bırakan bir yerdir.

Araştırma göstermiştir ki, sahadaki sanayicilerin bazıları çevre ve doğa koruma konularında gereken hassasiyeti yeterince göstermemektedir. Sanayicilerin milyarlarca lira harcayarak yapmış oldukları arıtma gibi tesislerin birçoğu çevre ile ilgili kaygılardan ziyade kamuoyu ve yasaların baskısı sonucu yapılmıştır. Özellikle Türkiye'nin Avrupa Birliği (AB) ile entegrasyonu nedeniyle çevre mevzuatını AB mevzuatı ile uyumlu hale getirmesi ve uluslar arası ticarete çevre korumanın ön şart olmasından dolayı birçok firma arıtma yaptırmak zorunda kalmıştır.

Birçok firma arıtmalarını mecburiyetten yaptıklarından dolayı arıtma tesislerini çalıştırmamak için fırsat kollamaktadırlar. Bunun için de elektrik faturasını mazeret olarak göstermektedirler. Arıtma tesisleri için ayrı bir elektrik tarifi uygulandığı ve bu tarifenin normal tarifeden çok daha ucuz olduğu göz önüne alınırsa sanayicilerin bu konuda tutarlı olmadıkları ortaya çıkmaktadır.

Sanayicilerden bazıları, ekolojik anlamda önemli bir bölgede buldukları için çevre ile ilgili kanun ve yönetmeliklerin kendilerine titizlikle uygulandığını ama başka yerlerdeki benzer kuruluşlara uygulanmadığını belirterek kendilerine haksızlık yapıldığını iddia etmektedirler. Bu durum bazı sanayicilerin kötü örnekleri kullanarak çevre duyarlılığını geliştirmeye direndiklerinin bir kanıtıdır. Bu konudaki yasaların uygulanmasının her yerde zorlukları vardır ve bunu bahane ederek kendilerine uygulanmamasını istemenin hiç bir hakkı yoktur.

Bazı sanayiciler ise arıtma tesislerini zorunda oldukları için değil gerçekten de çevreye duyarlı oldukları için yapmışlardır. Bu duyarlılıkta olan sanayicilerin sayısının artması ve çevreye duyarlı olan sanayicilerin daha da duyarlı hale getirilmesi amacıyla bu gibi sanayicilerin kamuoyu önünde ödüllendirilmesi ve çeşitli teşviklerle desteklenmesi gerekmektedir.

Sanayicilerin sürdürülebilir kalkınma hedefleri doğrultusunda ne yaptıkları sorusuna gelince, araştırma göstermiştir ki birçok sanayici sürdürülebilir kalkınma kavramından habersiz durumdadır. Özellikle küçük firmalar günü kurtarmaya çalışmakta ve mümkünse kaynakları, gelecek nesillerin hakkını da çok fazla düşünmeksizin kullanma eğilimindedir. Bu firmalar faaliyetleri için almalı olan Çevresel Etki Değerlendirme (ÇED) Raporu gibi belgelerin alımının uzun ve pahalı olmasını bahane göstererek bu gibi raporların alımında siyasi yakınlıklarını kullanmaya çalışmaktadırlar.

Ancak belirtmelidir ki ÇED gibi raporların alımı için en az 15 kurumun ve Ankara'da bulunan ÇED Genel Müdürlüğü'nün onayının alınmasının şart olması bu raporların alımını güçleştirmektedir. Hem bu durumdaki sanayicilerin çevre korumaya olan duyarlılıklarının artırılması hem de çevre bilincinin geliştirilmesi amacıyla ÇED gibi raporların alımının daha kısa tutulması ve daha ucuza mal edilmesi gerekmektedir.

Siyasi baskılardan uzak kalmaları, daha disiplinli çalışmalar ve denetlemede daha adil davranmaları nedeniyle çevre denetimi için görevlendirilmiş olan Jandarma Doğa Koruma Takımı'nın saha için faydalı olduğu düşünülmektedir. İlk bakışta jandarmanın çevre koruma ile ilgisi olmadığı aklı gelebilir; ancak Türkiye'nin hem oturmuş bir çevre koruma ve denetleme anlayışının olmaması hem de rüşvet, adam kayırma gibi çağdaş anlayışta yeri olmayan davranışların devlet kurumlarında hala var olduğu inancı, jandarma gibi disiplinli çalışan kurumların doğa korumada faydalı

olacağı düşüncesini doğurmaktadır. Ancak bu timlerde görevli personelin çevre koruma ve denetleme konusunda birkaç yıllık teorik ve uygulamalı eğitime tabi tutulmaları daha isabetli olacaktır.

Özellikle uluslararası ticaret için ön şart olan CE, HACCP, ISO 14001 gibi belgelerin varlığı yurtdışına ihracatta bulunan firmalara bu belgelerin alımını zorunlu kılmıştır. Bu durum gösteriyor ki, uluslararası ilişkiler çevre korumada olumlu gelişmelere neden olmaktadır. Bu nedenle Türkiye, varolan doğal kaynaklarını korumak için uluslararası ilişkilerini güçlendirmeli ve mevcut çevre mevzuatını uluslararası standartlar seviyesine getirmelidir.

6. SONUÇ

Bu çalışmada amaçlanan, KCMP'nin kirlenmesinden birinci derecede sorumlu tutulan sanayicilerin konu hakkındaki perspektiflerinin öğrenilmesiydi. Çalışma sırasında görüşme talebinde bulunulan sanayicilerin bir kısmı konu hakkındaki fikirlerini belirtmekten kaçınmış ya da çalışmada isimlerinin geçmesini istememiştir. Bunun nedeni, birçok sanayicinin, fikrini açıklaması durumunda ceza alma olasılığı bulunduğu inanmasıdır. Bu durum, olumlu gelişmelere rağmen çevre ve kalkınma ile ilgili sorunların şeffaf bir şekilde tartışıldığı demokratik bir ortamın olmadığını göstermektedir. Sorunun sağlıklı çözümü için bütün paydaşların içerisinde olduğu ve fikirlerini, isteklerini, sorunlarını ve ihtiyaçlarını şeffaf bir şekilde ortaya koyduğu bir platforma ihtiyaç vardır. Çevre sorunları ile ilgili kamu kurumları, sivil toplum kuruluşları ve çevreciler öncelikle sanayicilerle böyle bir platformu oluşturacak sağlıklı bir iletişim kurmak durumundadır.

Geçen 20-30 yıllık süreçte Bandırmalı sanayicilerin çevre korumaya karşı duyarlılığında önemli gelişmeler olmuş, bu süreç içerisinde hiç bir artışın olmadığı bölgede neredeyse bütün sanayi kuruluşlarında arıtma tesisleri yapılmıştır. Önceleri genel anlamda çevre, bu sanayiciler için önemli bir bileşen değilken şimdi artık değişik sebeplerle çevreye verilen değer önemli ölçüde artmış ve onu koruma konusunda önemli çalışmalar yapılmıştır. Ancak sanayicilerin zaman zaman gelişme hedeflerinin çevre koruma hedefleri ile ters düştüğü ve bunlardan birisini yapmak diğerini yapmamayı gerektirdiği konusundaki genel kanaatleri yanlışır. Sürdürülebilir kalkınma ilkeleri her ikisinin de beraberce nasıl yapılabileceğini ortaya koymaktadır. O nedenle sanayiciler çevre için yapılan yatırımları kalkınmanın önünde bir engel olarak görmek yerine kalkınmanın sürdürülebilmesi için bu yatırımları gerekli bir ön şart olarak düşünmelidirler. Sürdürülebilir kalkınmanın pratikte nasıl uygulanabileceği bu kavramın en zor ve muğlak tarafıdır. Nasıl ki sürdürülebilir kalkınmanın uygulanması dünyanın herhangi bir yerindeki yerel şartlara bağlıysa, Türkiye'de de bunun nasıl uygulanacağı, bizim kendi tecrübemizin, kanunlarımızın, kültürümüzün ve bilgi birikimimizin ortaya koyacağı, bize özgü bir

anlayışla gerçekleştirilebilir. Konu ile ilgili bütün paydaşların böyle bir anlayışın gelişmesine katkı yapması bir zorunluluktur.

33

Çevre kirliliği çok çeşitli faktörlerin etkisiyle oluşmuş bir sonuçtur. Çoğu popülist çevrecinin yaptığı gibi çevre kirliliğinde diğer faktörleri göz ardı ederek, sadece sanayicileri sorumlu tutmak çevreyi korumaktan çok ona zataî vetecektir. Türkiye'de varolan bu anlayıştan dolayı çevreciler sanayicilere hep karşı taraf olarak bakmıştır. Bu da çoğu sanayicinin çevre mi önceliklidir, kalkınma mı? ikileminde kalmasına neden olmaktadır. Türkiye'de böyle bir ikilemin görüldüğü yerlerden birisi de Bandırma'dır. Dünyanın en önemli sulak alanlarından biri olan Manyas Gölü'ne sahip olan, aynı zamanda da büyük bir sanayileşme sürecine giren Bandırma'da son 20 yıldır bu ikilem büyük bir sorun olarak görülmektedir. Şimdiye kadar alınan önemli mesafeye rağmen çevre sorunları ve kirliliği Bandırma ve KCMP için halen çok önemli bir sorundur ve kirlenme, azalmakla birlikte halen devam etmektedir. Sanayi tesisleri halen en önemli kirleticiler durumundadır.

Bu sorunların önlenmesinde rol oynayabilecek en önemli etkenlerden birisi de tutarlı ve adaletli bir çevre politikası olarak görülmektedir. Devlet, var olan yasalardaki boşlukları gidermek ve bütün çevre yasalarının adil bir şekilde uygulanmasını temin etmek zorundadır. Bunu yaparken de farklı yerlerde farklı uygulamalar yapıldığı izlenimini kırmalı ve sanayicilere bu kuralların uygulanmasında eğitim ve rehberlik yolu ile yardımcı olmalıdır.

Ancak yine de unutulmamalıdır ki, her ne sebepten dolayı olursa olsun hiç kimsenin çevreyi kirletme için geçerli bir bahanesi olamaz. Temiz bir çevrede yaşamak herkesin anayasal hakkı olduğu gibi herkesin sebep olduğu kirliliği temizlemekle yükümlü olduğu da çevre kanununda belirtilmektedir. Bu nedenle sanayiciler hiçbir gerekçe göstermeksizin çevreyi kirletmeyecek tedbirleri almak ve sebep oldukları kirliliği temizlemek zorundadırlar.

KAYNAKÇA

- Akat, A. (1986). Kalkınmada Çevre Faktörü. *Sanayi ve Çevre Konferansı*, Ankara: Türkiye Çevre Vakfı (TÇV) Yayınlan.
- Alp, Eşref. Mauri Maya Arıtma Tesisleri Müdürü, Kişisel Görüşme, 05.11.2004, Bandırma.
- Alper, İ. (1998). Türkiye'nin Nüfus ve Çevre Politikaları, *Nüfus-Çevre ve Kalkınma Konferansı*, Ankara: TÇV Yayınlan.
- An, Y. (2001). *Visions of a Wetland: Linking Culture and Conservation at Lake Manyas, Turkey*, USA: UMI Publishing.
- An, Y (2003a). "Kuş Cenneti Milli Parkı'nda Park YönetimiYöre Halkı İlişkisi", *Doğu Coğrafya Dergisi*, 8 (9): 7-37
- An, Y. (2003b). Manyas Gölü'nün Kültürel Ekolojisi: Tarihi Süreçte Adaptasyon ve Değişim. *Türk Coğrafya Dergisi*, 40 (1), 75- 97.
- Ata, Hüseyin. Özel Çevre ve Sağlık Kurumu yetkilisi, Kişisel Görüşme, 10.02.2005, Bandırma.
- Aydın, A. (1996). *KalkınmaÇevre İlişkisi ve Sürdürülebilir Kalkınma:Bandırma Örneği*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Uludağ Üniversitesi*: Bursa.

- Balık, S., v.d., (1989), *Kuş Gölü ve Kuş Cenneti Milli Parki'nin Bugünkü Durumunun Saptanması ve Geliştirme Çarelerinin Aranması*, Ege Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Biyoloji Bölümü, Ege Üniversitesi Araştırma Fonu, Proje No. 1987/050, İzmir.
- Balıkesir İl Çevre Müdürlüğü. (1996). *Manyas Raporu*, Balıkesir.
- Bandırma Sanayici ve İşadamları Derneği (BANSIAD). (1999). *Bandırma'nın Sorunları*, Bandırma.
- Bektaş, İsmail. Bagfaş Gübre Fabrikaları A.Ş. Genel Müdür Vekili, Kişisel Görüşme, Sanayicilerin Doğa Koruma
15.10.2004, Bandırma.

- Boğaziçi Üniversitesi, (1987). Kuş Cenneti ve Manyas Gölü'nün Çevresel Değerlendirmesi Raporu, İstanbul.
- Çakır, D. (16 Haziran 2004). Manyas Kuş Cenneti doğal güzelliğine kavuşuyor, *Zaman Gazetesi*, s.4.
- Çelebi, E., 1658, *Evliya Çelebi Seyahatnamesi*. Yeni basım, İstanbul, Üçdal Neşriyat 1982.
- Çevre Bakanlığı.(1987). *İkinci Bandırma Kuş Cenneti ve Kuş Gölü Sempozyumu*, Ankara: Çevre Bakanlığı Yayınları.
- Çevre Bakanlığı. (1988). *Üçüncü Bandırma Kuş Cenneti ve Sulak Alanlar Sempozyumu*, Ankara: Çevre Bakanlığı Yayınları.
- Çevre Bakanlığı. (1989). *Dördüncü Bandırma Kuş Cenneti Milli Parki'nin Sorunları ve Çözüm Önerileri Sempozyumu*, Ankara: Çevre Bakanlığı Yayınları.
- Çevre Bakanlığı. (1990). *Beşinci Bandırma Kuş Cenneti ve Çevre Sorunları Sempozyumu*, Ankara: Çevre Bakanlığı Yayınları.
- Çevre Bakanlığı, (1995). *Türkiye'nin Kuş Cennetleri*, Ankara: Çevre Bakanlığı Yayınları.
- Devlet Su İşleri (D.S.İ.). (1997). *Manyas Kirlilik Raporu*, Balıkesir.
- Egelili, G. (1996). *Avrupa Birliği ve Türkiye'de Çevre Politikaları*, Ankara: TÇV Yayınları.
- Fisunoğlu, M. (1989). Sürdürülebilir Kalkınma ve Ekonomi, *Sürdürülebilir Kalkınma Konferansı*, Ankara: TÇV Yayınları.
- Gürpınar, T. (1989). Çevre Kirliliğinin Sulak alanlar Üzerindeki Etkisi, *Dördüncü Bandırma Kuş Cenneti Milli Parki'nin Sorunları ve Çözüm Önerileri Sempozyumu*, Ankara: Tarım Orman ve Köy İşleri Bakanlığı.
- HÜR, Hacettepe Üniversitesi Raporu, 1997, Manyas Gölü Sulak Alan Yönetim Planı Projesi,. Türkiye Cumhuriyeti Çevre Bakanlığı, Çevre Koruma Genel Müdürlüğü, Proje No. 94K100010, Ankara.
- İnan, Arzu. Şeker Piliç A.Ş. Çevre Mühendisi, Kişisel Görüşme, 05.11.2004., Bandırma.
- İpekçi, Özden. Etibor Bor ve Asit A.Ş. Yatırım Mühendisi, Kişisel Görüşme, 18.09.2004, Bandırma.
- Keating, M. (1993). *Yeryüzü Zirvesinde Değişimin Gündemi*. Çeviren: Türkiye Çevre Vakfı. Ankara: TÇV Yayınları.
- Keten, M. (1999). *21. Yüzyıla Girerken Çevre Koruma ve Türkiye*, Konya: Çizgi Yayınevi.
- Kombakçı, Mehmet. Kombakçı Pen İşletmecisi, Kişisel Görüşme, 11.09.2004, Bandırma.
- Kosswig, C, (1950), Manyas Gölü'ndeki Kuş Cenneti. *Biologi*, (1): 59.
- Kosswig, C, (1968), Results of the Ringing of Breeding Species at Lake Kus Cenneti, *Proceedings of a Technical Meeting on Wetland Conservation, Ankara, Bursa, İstanbul, 9-16 October 1967*. International Union for Conservation of Nature and Natural Resources, Morges, İsviçre.
- Kosswig, C, (1951), Manyas Gölü Balıkları. *Balıkve Balıkçılık Mecmuası* (1), 8.
- Lea, D., (1968) Special Problems of the Manyas Kus Cenneti Sanctuary. In *Proceedings of a Technical Meeting on Wetland Conservation. Ankara, Bursa, İstanbul, 9-16 October 1967*. International Union for Conservation of Nature and Natural Resources, Morges, Switzerland.
- Öztürk, İsmail. Öztürkler Mermer İşletmecisi, Kişisel Görüşme, 09.10.2004,

- Bandırma.
Sezgin, Sefer. Sezgin Mandıra, Kişisel Görüşme, 29.01.2005. Salur Köyü, Manyas.
Tuncer, B. (1998). Çevre, Nüfus ve Ekonomik Gelişme, *NüfusÇevre ve Kalkınma Konferansı, Ankara: TÇV Yayınları.*
Türkiye Çevre Vakfı (TÇV). (1987). Türkiye'nin Çevre Politikası Nedir? Ne Olmalıdır?. Ankara.
Türkiye Çevre Vakfı (TÇV). (1989). *Ortak GeleceğimizDimya* Çevre ve Kalkınma Komisyonu. Çeviren: Belkıs Çorakçı, Ankara.
Türkiye Çevre Vakfı (TÇV). (1996). *Çevre Yönünden Gümrük Birliği ve Türkiye.* Ankara: TÇV Yayınları.
Türkiye Çevre Vakfı (TÇV). (1998). *Sürdürülebilir Kalkınmanın Uygulanması: Tartışma Toplantısı.* Ankara: TÇV Yayınları.
Türkiye Çevre Vakfı (TÇV). (2001). *Avrupa Birliği'nde ve Türkiye'de Çevre Mevzuatı.* Ankara: TÇV Yayınları.
Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu (TİSK). (2001). *Çevre ve Sanayi SemineriKocaoii.* Ankara: TİSK Yayınları.
Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu (TİSK). (2002). *Çevre ve Sanayi Semineriİzmi.* Ankara: TİSK Yayınları.
Uslu, O. (1991). Sanayileşme ve Kentleşmenin Getirdiği Çevre Sorunları, Sürekli ve Dengeli Kalkınma Açısından Bir Tartışma. *Sürdürülebilir Kalkınma Konferansı, Ankara: TÇV Yayınları.*
Uydan, Mehmet Emin, Bağfaş Gübre Fabrikalan A.Ş. Üretim Müdürü (Emekli), Kişisel Görüşme, 15.10.2004, Bandırma.
Yarar, M. ve Magnin G. (1997). *Türkiye'nin Önemli Kuş Alanları,* İstanbul: Doğal Hayatı Koruma Derneği Yayınları.
Yemtar, İsmail. Yemtar Tarım Makineleri A.Ş. İşletmecisi, Kişisel Görüşme, 09.10.2004, Bandırma.

Doç. Dr. Yılmaz ARI

1968 yılında Gümüşhane'de doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini Gümüşhane'de tamamladı. 1986 yılında Atatürk Üniversitesi, Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi, Coğrafya Eğitimi Anabilim Dalı'nda başladığı lisans eğitimini 1990 yılında bitirdi. Aynı yıl Kırklareli, Kıyıköy Lisesi'nde öğretmenliğe başladı. 1992 yılında mezun olduğu bölüme araştırma görevlisi olarak girdi. 1994 yılında yüksek lisans ve doktora yapmak üzere Amerika Birleşik Devletleri'ne gitti. Texas State Üniversitesi'nde yüksek lisansını Coğrafi Bilgi Sistemleri alanında yapdı. 1996 yılında The University of Texas at Austin'de doktora çalışmalarına başladı. 2001 yılında çevre coğrafyası ve kültürel coğrafya alanında doktorasını tamamlayarak Balıkesir Üniversitesi'ne döndü. 2002 yılında yardımcı doçent, 2006 yılında da doçent unvanlarını aldı. Dr. An çalışmalarını doğa koruma, sürdürülebilir kalkınma, kültürel coğrafya ve coğrafya tarihi ve felsefesi alanlarında sürdürmektedir ve bu konularda çok sayıda ulusal ve uluslararası yayın yapmıştır.

Ferhat ARSLAN

15-07-1980 Konya doğumluyum. İlk, orta ve lise öğrenimimi Konya'da tamamladım. 1997 yılında kazandığım Niğde Üniversitesi Eğitim fakültesi Coğrafya öğretmenliği bölümünden 2001 yılında mezun oldum. 2005 yılında Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Coğrafya bölümünde yüksek lisansımı tamamladım. 2001 yılından itibaren Milli Eğitim Bakanlığı'na çeşitli ilköğretim ve liselerde öğretmenlik yaptım. Halen Balıkesir/Sındırgı Lisesi'nde Coğrafya öğretmeni olarak çalışmaktayım.